

# MEMÒRIA 2017

ceht

CENTRE D'ESTUDIS HISTÒRICS DE TERRASSA

## **CONVENIS I SUBVENCIONS PER ACTIVITATS**

**Regidoria de Cultura** - Cicle de conferències i edició de la revista TERME

**Institut Ramon Muntaner** - Jornades i Edició de la revista TERME

**Fundació Privada Mina d'Aigües de Terrassa** - Edició de la revista Terme

**mNACTEC** - Edició de la Revista Terme

**Centre de Documentació i Museu Tèxtil de Terrassa** - Edició de la Revista Terme

## **JUNTA DIRECTIVA I CONSELL DE REDACCIÓ TERME**

**Durant l'any 2017 el Centre d'Estudis Històrics de Terrassa ha estat sota la responsabilitat de:**

### **LA JUNTA DIRECTIVA DEL CEHT**

Manel Márquez Berrocal, president

Marcel Taló, vicepresident

Joan Pérez Ventayol, secretari

Beda Martínez Riera, tesorera

### **Vocals:**

Bernat Pizà

Marc Ferrer Murillo

Marc Jordi Ferrer Pérez

Jose Luís Lacueva Moreno

Lourdes Plans Campderròs

M<sup>a</sup> Teresa Rodríguez Herrerías

Joan Soler Jiménez

### **CONSELL REDACCIÓ REVISTA TERME**

Joan Soler Jiménez, co-director

Montse Cuyàs, co-directora

Membres del consell:

Mercè Borràs Roca

Teresa Cardellach Giménez

Ana Fernández Álvarez

Domènec Ferran Gómez

Manel Márquez Berrocal

Oscar Monterde Mateo

Lourdes Plans Campderrós

### **PERSONAL ADMINISTRATIU**

Gemma Elias Ferrer

## **PROGRAMA D'ACTIVITATS DEL 2017**

### **Febrer 2017**

Xerrada d'orientació "I després, què?" adreçada a estudiants de Batxillerat interessats en estudiar humanitats, història, art i antropologia, a càrrec de Manel Márquez Berrocal i organitzada pel Patronat Municipal d'Educació.

**Lloc: Vapor universitari (més de 500 alumnes)**

**8 de febrer**, presentació del llibre "Els fets de juliol de 1936 a Barcelona" de l'historiador Just Casas

### **Tallers d'història:**

Des del Centre d'Estudis Històrics de Terrassa, en col·laboració amb l'Arxiu Històric de Terrassa, organitzem un cicle de tallers d'història local dirigit especialment a estudiants d'ESO i Batxillerat.

Amb aquesta activitat volem apropar la història a les aules, tot descobrint el passat de la nostra ciutat a través dels documents originals que es conserven a l'Arxiu.

Oferim diferents tipus de sessions centrades en l'anàlisi dels diferents períodes del passat de la ciutat, des de la configuració de la vila medieval fins els nostres dies, tot passant, a tall d'exemple, per la Guerra de Successió, la Revolució Industrial o la Dictadura franquista.

**24 de març** Taller Bruixeria a Terrassa SXVII als alumnes de l'Institut de Can Roca

**27 de març** Taller Bruixeria a Terrassa SXVII als alumnes de l'Institut de Can Roca

**24 d'abril** Taller Bruixeria a Terrassa SXVII als alumnes de l'escola Vedruna-Barcelona

**26 d'abril** Taller Bruixeria a Terrassa SXVII als alumnes de l'escola Vedruna-Barcelona

**12 de maig** Taller sobre el franquisme als alumnes de l'Institut Can Roca

**16 de maig** Taller sobre el franquisme als alumnes de l'Institut Can Roca

**28, 29 i 30 d'abril** Participació en el Recercat 2016, organitzat per l'Institut Ramon Muntaner a Reus, Capital de la Cultura Catalana.

**El Recercat.** Jornada de Cultura i Recerca Local dels Territoris de Parla Catalana, organitzat per l'Institut Ramon Muntaner, es realitza anualment en el marc dels actes de la capital de la cultura catalana i té com a principals objectius:

Donar a conèixer a la resta de la societat civil l'activitat dels centres, instituts d'estudis i altres entitats culturals.

Facilitar l'accés a les publicacions dels centres.

Fomentar la comunicació i el contacte entre els centres dels diferents territoris de parla catalana.

Reconèixer la important tasca que realitzen aquestes entitats per a la recerca i la seva posterior divulgació en els territoris de Parla Catalana i també reconèixer la trajectòria d'una persona vinculada al món dels centres d'estudis a través d'uns premis.

Amb les seves consecutives edicions, el RECERCAT s'ha convertit en el lloc de referència on trobar tota la recerca que s'està realitzant dins l'àmbit local i comarcal, en una diada per a la comunicació entre els centres dels diferents espais territorials de parla catalana i pel reconeixement a la important tasca que des de fa molts anys aquest teixit associatiu ha fet com a dinamitzador del territori.

**3 de juny** organització junt amb la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana de la III

## TROBADA D'ENTITATS D'ESTUDIS DEL VALLÈS

Tota la tasca de coordinació i organització d'aquesta jornada va anar a càrrec de la Lourdes Plans i la conferència inagural de l'historiador, professor de l'UAB i soci del Ceht el sr. Josep Puy.

El Vallès ha estat de les darreres comarques en començar a organitzar les Trobades que reuneixen a membres de les diferents associacions que es distingeixen per tenir la recerca com a un dels seus objectius principals. Dites Trobades permeten posar en comú els treballs realitzats sobre una temàtica que, prèviament, es decideix de forma conjunta tenint en compte els principals temes de recerca desenvolupats.

La primera trobada es va celebrar el 21 de setembre de 2013 a Mollet acollits pel Centre d'Estudis Molletans –CEM- i amb la presència d'una vintena d'entitats de les dues comarques vallesanes. Sent la primera trobada, el fil conductor va ser la presentació de cada una de les entitats presents: Lourdes Plans va ser la responsable de donar a conèixer les activitats del CEHT; la conferència per tancar l'acte va anar a càrrec de Vicenç Relats i Ramon Vilageliu, director i editor de la revista Vallesos i a la tarda es va visitar el Museu Abelló.

**El 28 de febrer de 2015** es celebrava la II Trobada d'Entitats d'Estudis a Montmeló. Unes setanta persones en representació de vint entitats van ser-hi presents. El tema d'estudi d'aquella trobada va ser "El pas de la societat agrària a la societat industrial al Vallès" i la conferència marc va anar a càrrec del professor de la UB, Jordi Planas Maresme. El CEHT va ser-hi present amb la comunicació d'Enric Sanllehi, Memòria rural de Terrassa: records d'un món en extinció i es va comprometre a organitzar la III Trobada. La visita cultural programada per cloure la jornada va dur als assistents a l'assentament romà Mons Observants.

La trobada anava destinada a historiadors, investigadors d'altres disciplines de l'àmbit de les ciències socials, estudiosos locals, professors d'institut i universitaris, membres de les associacions culturals interessades en la recerca, estudiants i públic interessat.

Els membres de les entitats participants van presentar les seves darreres recerques sobre la temàtica a desenvolupar.

El resultat final de la trobada serà la publicació de les ponències i comunicacions presentades. La publicació es distribuirà als centres d'estudis participants i a les biblioteques i arxius de les respectives localitats.

Adjuntem un breu resum de les ponències.

### **Josep Alavedra Bosch / Genís Ribé i Monge. Fundació Bosch i Cardellach Aliadòfils, germanòfils i pacifistes a la premsa local de Sabadell (1914-1918)**

La Gran Guerra (1914-1918), va partir Europa en dues meitats i l'opinió pública en dos bàndols, en funció de la simpatia per un o altre contendent. Els Estats utilitzaren la informació com una eina propagandística. Tant des del bàndol aliat com de l'alemany, va créixer la cooperació entre militars i periodistes per fer-se seva aquesta opinió. A la ciutat de Sabadell en particular, malgrat que el govern d'Eduardo Dato es declarà neutral, el seguiment del conflicte es visqué d'una manera apassionada a la premsa de l'època i ben aviat les discussions entre aliadòfils i germanòfils van ocupar un lloc preeminent a les seves pàgines. La tirada dels diaris va augmentar i aquests van començar a fer importants desplegaments per cobrir les notícies que anaven arribant des del camp de batalla. Pensem que la premsa periòdica era pràcticament l'únic mitjà de comunicació social existent a l'època i el seguiment del conflicte bèl·lic es feia a través d'aquesta. A Sabadell els mitjans que se'n feren un major ressò foren el Diari de Sabadell, la Revista de Sabadell, la Gazeta del Vallés i el setmanari Sabadell Federal. Aquest assaig pretén arribar a conèixer millor el tarannà de la ciutat i explicar el perquè i el com de les diferents simpaties cap als contendents que trobem a les seves pàgines, les quals van fer córrer molta tinta. Tanmateix, a nivell econòmic, la guerra va tenir una important incidència per a la ciutat, que va

portar a un increment de la producció de la indústria llanera per abastir la gran demanda del front de batalla però, a la vegada, el repartiment desigual dels guanys que la mateixa generava –la inflació i les llargues jornades de treball-, juntament amb la convulsió social i política del país, van estar en l'arrel de la crisi i les revoltes obreres i del camp de l'any 1917 i posteriors, cosa que podem resseguir a través d'aquesta mateixa premsa.

### **Jordi Planas Maresma. Centre d'Estudis de Granollers**

#### **La creació dels primers cellers cooperatius al Vallès**

Dins de l'àmbit del cooperativisme, una novetat destacable del primer terç del segle XX fou la creació dels primers cellers cooperatius. Els viticultors, que aleshores estaven molt afectats per la caiguda dels preus del vi com a conseqüència d'una sobreproducció estructural a escala internacional, van començar a elaborar el vi en comú, tot reduint costos i augmentant la qualitat del producte (i per tant la seva remuneració). A més, l'elaboració de vi en comú permetia aprofitar millor la brisa i altres subproductes de la vinificació, i tenir una millor posició negociadora a l'hora de comercialitzar-lo. Però aquesta producció cooperativa exigia unes inversions quantioses per construir i equipar el celler que no eren fàcils de finançar, així com també uns coneixements tècnics i unes formes d'organització més complexes que les dels sindicats agrícoles que es dedicaven a la compra-venda d'adobs. És per això que, en comparació amb els sindicats agrícoles, que se'n van crear pràcticament a totes les localitats rurals, de cellers cooperatius se'n van crear molts menys. Al Vallès, que aleshores encara tenia una gran extensió de vinya, foren només quatre, els de Rubí (1919), Terrassa (1920), Ripollet (1921) i Sant Cugat del Vallès (1921). Gairebé al mateix temps, s'en va promoure un a Ullastrell, que no es va arribar a construir fins després de la Guerra Civil, i també se'n van projectar d'altres a Polinyà (1920) i a Viladecavalls (1921), però sense èxit. Aquesta comunicació presentarà els primers resultats d'una recerca en curs sobre aquests cellers cooperatius que es van crear al Vallès durant el primer terç del segle XX.

### **Lourdes Plans Campderrós / Teresa Rodríguez Herrerías**

#### **Les dones terrassenques (1900 – 1940)**

La historiografia terrassenca encara compta amb pocs estudis sobre història de les dones i, gairebé tots els situats en el període contemporani, són de caràcter biogràfic o d'història de vida més que d'anàlisi interpretatiu de quina era la situació social de les dones.

El buidatge dels padrons d'habitants dels anys 1900 i 1940 ens ha permès disposar de dades reals sobre la població femenina terrassenca i analitzar la situació de la població en general, la formació del nucli familiar i el paper de la dona en ell, l'evolució de l'alfabetització i de l'analfabetisme i la incorporació femenina al món laboral.

Considerant que la població total terrassenca és d'una magnitud considerable, vam optar per realitzar un mostreig d'un terç de la població femenina –el mateix que s'utilitza en els estudis de caràcter demogràfic-.

Amb les dades empíriques buidades i analitzades, la construcció del relat històric no havia d'oblidar quines són les fonts historiogràfiques locals i, donada la seva migradesa, vam complementar-lo amb entrevistes a dones vinculades al món polític, sindical, feminista i veïnal que no haguéssin estat entrevistades abans o homenatjades amb l'edició d'algun opuscle o recull biogràfic.

### **Lluís Solà. Grup d'Amics del Museu-Arxiu de Sentmenat**

#### **El primer terç del segle XX al Vallès. Sentmenat**

L'inici del segle XX va venir marcat per la desfeta colonial amb la pèrdua de Cuba i Filipines en mans dels nord-americans, això va comportar un daltabaix econòmic i social que s'afegiria a la precària situació en que es trobava gran part de la societat obrera d'aquell moment.

Va ser també per altra banda el moment en que arribarien els capitals dels darrers indians que tornaren a la Península després de la desfeta colonial que es reinvertirien en els processos d'industrialització que s'estaven produint principalment a Catalunya (tèxtil) i País Basc (siderúrgia). Mentre gran part de la resta del país quedava sota el clàssic règim agrari dominat pels grans propietaris tot explotant als jornaleros en un règim que no acabava de treure's la llosa feudal.

A Sentmenat en aquell moment ens trobem amb els dos escenaris: una població rural i una incipient industrialització tèxtil influenciada per la existent a les ciutats properes com Sabadell i Barcelona. Aquest procés d'industrialització farà que arribin els primers moviments migratoris de treballadors

aragonesos i d'altres punts de Catalunya. Una població treballadora repartida en les dues activitats per tal de poder subsistir. Per no dependre exclusivament del cultiu part de la família s'integrarà al món de la fàbrica. I això comporta que es viuran en certa manera tots els episodis de reivindicacions socials de l'època.

En aquest primer terç del segle XX Sentmenat experimentarà les seves primeres transformacions urbanes, amb la construcció de mansions d'estiueig modernistes al llarg de la carretera de Sabadell a Caldes, en el que avui és el carrer principal de la població. En aquest període es seguirà lluitant també per poder tenir aigua de forma permanent sobretot pel que fa a l'època estival, l'arribada del enllumenat públic a la població, inclús abans que a la ciutat de Sabadell, i l'aplicació de l'escolarització pública amb els diferents projectes d'edificació per aquestes escoles.

Sentmenat comptava en els inicis del segle amb dues entitats socials que foren les impulsores de l'esbarjo i d'inquietuds culturals de la població, dues societats molt polaritzades a nivell polític, com un reflex de la pròpia situació política del país.

Sense oblidar els moviments polítics i socials que ens portarien grans canvis amb l'arribada de la República i la posterior Guerra Civil que tancaria aquesta època d'estudi.

### **Josep Umbert / M. Antònia Carrasco. Centre d'Estudis de Montmeló**

#### **El Primer terç del Segles XX al Vallès. Cas de Montmeló**

Per Montmeló representa un període de canvi:

- L'aparició de les primeres fàbriques
- L'arribada de l'electricitat i el telèfon
- L'aparició dels estiuejants i la conseqüent construcció de "torretes"
- La construcció d'equipaments bàsics inexistents fins aquell moment
- L'agrupació de persones entorn a partits i moviments polítics i socials

S'instal·là el 1914 una fàbrica, la Cucurny (de material refractari i gres). Aquesta fàbrica va exportar molt durant la I Guerra Mundial. Tenia un 87% d'homes i un 13% de dones exposats a la silicosi i jornades de 12 hores. Apart hi havia una fàbrica de material elèctric i una tèxtil. Algunes persones, sobretot dones, anaven a treballar a fàbriques d'adobs o de teixits de Mollet.

Desapareix el cultiu del cànem i s'amplia el de la patata, la mongeta, el blat i el blat de moro gràcies a 3 mines, sense oblidar una important plantació de ceps americans i l'alta concentració de vaques i ovelles.

Alguns pagesos estaven organitzat (1912) com a delegació de la Unió de Vinyaters de Catalunya, així com els partits polítics al voltant de dos cafès.

Culturalment parlant, es creà el Centre Recreatiu en el Casino com entitat d'esbarjo i es construeix el Cinema Royal. El Ball de Gitanes es va seguir ballant i a nivell d'esport es creà el primer equip de futbol. A partir de 1920, el poble va experimentar un creixement urbanístic com a conseqüència del progressiu augment de la població, la industrialització i la colònia d'estiuejants que el tria com a segona residència. El municipi s'eixamplarà cap a tres sectors: El barri del Casino (al voltant de la nova fàbrica Cucurny, per obrers i estiueig), el carrer Sant Crist (com a prolongació del carrer Major amb casetes amb jardí) i el carrer Vilardebó (amb cases per estiueig). El poble es preocupava per millorar el seu aspecte, per comunicar-se amb els pobles veïns, per fer obra pública i infraestructures. S'inicia l'enllumenat públic (1914), telèfon (1920), un edifici per l'ajuntament i l'escola (1927), un escorxador, ponts, camins veïnals i el trasllat del cementiri municipal.

Cap a 1920 es va edificar la nova estació del tren que donava una especial importància al tracte dels viatgers, reflectint el llenguatge del modernisme.

L'any 1924 apareix, per primera vegada, la figura de l'arquitecte municipal. El primer que exercirà aquest càrrec serà el prestigiós Manuel Joaquim Raspall

### **Ernest Vilàs Galindo. Cercle de Recerques i Estudis Mogoda (CREM)**

#### **L'esclat associatiu a Santa Perpètua de Mogoda, 1889-1936**

Els primers trenta llargs segle XX van comportar a Santa Perpètua de Mogoda grans canvis socials, a més dels econòmics i productius derivats de la industrialització. L'esclat de associacionisme, de tota mena, és una de les característiques que guarneixen aquest període. A la Espanya del segle XIX qual-sevol reunió d'un grup de persones era sospitosa d'amagar conspiracions contraries a l'ordenament constituït. Tant va ser així que el dret d'associació no va ser inclòs en cap text legislatiu ni va formar

part dels drets constitucionals fins el 1868. Fins aleshores, qualsevol associació podia ser prohibida i/o tancada a discreció de les autoritats polítiques. Els revolucionaris de la Gloriosa van fer el primer intent, però no va ser fins al govern liberal de Sagasta durant la Restauració Borbònica que va redactar-se la Ley general sobre asociaciones, de 30 de junio de 1887. La llei va regular qui, com i de quina manera es podia constituir una associació.

La conseqüència més important de l'existència d'un marc legislatiu va ser la possibilitat de fer aflorar tot un ric món associatiu, mostra, alhora, de la creixent vitalitat de la societat perpetua. Mútues de previsió, entitats culturals de tota mena, religioses, esportives, sindicals i polítiques. Homes i dones, en funció dels seus orígens i entorns de feina i familiars, aprofitaren el marc legal per donar forma als seus interessos, a les seves tradicions, les seves reivindicacions i els seus anhels culturals.

### **7 de juny, CONSTITUCIÓ DE «L'ESPAI DE MEMÒRIA I DELS VALORS DEMOCRÀTICS DE TERRASSA»**

Terrassa té un impressionant actiu de lluita democràtica que va fer de la nostra ciutat, coneguda com «Terrassa la roja», un referent de la resistència contra la dictadura franquista. Un actiu construït a base de grans sacrificis de molta gent implicada en la recuperació de les llibertats democràtiques i nacionals que cal donar a conèixer i utilitzar per fomentar en la ciutadania valors democràtics, en especial el sentit de la tolerància i l'ètica de la solidaritat.

Avui veiem arreu com la intolerància, la xenofòbia i l'exaltació de la violència estan obrint escletxes en el marc de convivència democràtica. Considerem que la recuperació i el coneixement de la lluita que molts ciutadans de Terrassa van desenvolupar contra la dictadura ha d'ajudar a combatre aquestes actituds. I per això cal, entre d'altres coses, que la memòria democràtica formi part del paisatge urbà. Amb aquest objectiu, un grup de ciutadans i entitats, amb el suport de l'Ajuntament, ha impulsat la creació d'aquest Espai de Memòria, seguint les petjades de la Comissió per la Recuperació de la Memòria Antifranquista, que es va constituir arrel del lliurament de la Medalla de la ciutat a Antonio Casas i que en el seu moment amb la col·laboració del CEHT va realitzar el llibre «Combat per la llibertat», una exposició i va recollir testimonis d'antifranquistes terrassencs.

L'Amical de Mauthausen, l'Associació Catalana d'Expresos Polítics, el Centre d'Estudis Històrics, el mateix Ajuntament i persones a títol individual conviden a assistir a l'acte de constitució, en el qual intervindran Manel Màrquez, president del Centre d'Estudis Històrics, Enric Cama, historiador, Joan Calvo, de la Junta de l'Amical de Mauthausen, el director del Memorial Democràtic, Plàcid Garcia-Planas i la Regidora de Ciutadania i Qualitat Democràtica, Meritxell Lluís.

### **20 de setembre, inici del cicle de conferències anual que organitza el CEHT, sota el títol SET DE CANVI**

El cicle de conferències del 2017 volia reflexionar sobre els grans canvis històrics que s'han viscut a la ciutat en els anys acabats en 7. Del que es tractava era de parar atenció a aquells esdeveniments que van canviar el curs de la història, global i local. Des de la Revolució Russa fins a l'esdeveniment de la crisi financera recent, passant pels fets de maig del 37, que decanten l'esdevenir de la rereguarda republicana, la manifestació de les pedres l'octubre del 67 i l'any de la reforma política del règim franquista al 77, tots aquests processos han condicionat la història local. Per això, al tractar-se d'esdeveniments a diferents escales, el CEHT estava particularment interessat a contrastar l'impacte a nivell català i el que tingué a escala local.

**2 de novembre**, inici del curs de fotografia com a document històric, organitzat i dirigit per la historiadora de l'Art i sòcia del Ceht, l'Ana Fernández. Va constar de 6 sessions d'una durada de dues hores cadascuna i on van assistir 26 inscrits, que al finalitzar el curs, van rebre un certificat d'assistència. Les sessions es van dur a terme a l'Arxiu Històric de Terrassa.

**13 de desembre**, presentació de la revista Terme, número 32, a l'Arxiu Històric de Terrassa.

Aquest any no hi ha hagut conferència, l'acta s'ha dedicat plenament a retrà homenatge ala Lourdes Plans i Campderròs (1964-2017)